วารสารปัญญาภาวนา I ISSN: 3507-0468 (Online)
Journal of Wisdom Development
ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2569)
Vol.3 No.2 (May-August 2026)

สันติธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

สามเณรกันยา บุษบา[1*] และ เกรียงไกร โพธาราม[2]
[1-2] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, kanyabusba@gmail.com

ข้อมูลบทความ

บทความวิชาการ

คำสำคัญ: สันติธรรม, การพัฒนา, ท้องถิ่น

วันที่รับบทความ:
11 มีนาคม 2569
วันที่แก้ไข:
29 สิงหาคม 2569
วันที่ตอบรับตีพิมพ์:
30 สิงหาคม 2569

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการใช้สันติธรรมตามหลักพุทธศาสนาในการพัฒนาท้องถิ่น ได้วิเคราะห์นำเสนอสันติธรรมอันประกอบไปด้วย 7 หลักธรรม คือ หลักศีลธรรม, เมตตาและกรุณา, ขันติ, สัมมาวาจา, สัมมาวายามะ, อุเบกขา, และปัญญา การพัฒนาท้องถิ่นคือกระบวนการที่มุ่งให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ โดยมีการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในชุมชน ในขณะที่สันติธรรม เป็นหลักธรรมที่มุ่งไปสู่ความสงบสุขในสังคม ทั้งในระดับบุคคล และสังคมโดยรวม ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน หลักสันติธรรมจึงมีความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากจะช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปราศจากความขัดแย้ง และสามารถสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งในทุกมิติของการพัฒนา โดยเฉพาะการส่งเสริมความเมตตา ความกรุณา และการยอมรับในความแตกต่าง สรุปได้ว่า สันติธรรมเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างความสมานฉันท์ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และประชาชน ควรร่วมมือกันใช้หลักสันติธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและบริหารชุมชน เพื่อให้เกิดความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

วารสารปัญญาภาวนา I ISSN: 3507-0468 (Online)
Journal of Wisdom Development
ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2569)
Vol.3 No.2 (May-August 2026)

Santitham for local development

Samanera Kanya Busaba[1*] and Kriangkrai Photharam[2]

[1-2] Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Phanom Buddhist College
* Corresponding author's e-mail: Kphotharam @gmail.com

ARTICLE INFO

Academic article

Keywords: Santitham, development, local

Received:11 March 2026
Revised: 29 August 2026
Accepted:30 August 2026

ABSTRACT

This academic article aims to present guidelines for using Santidhamma according to Buddhist principles in local development. Analyzed and presented Santidhamma consisting of 7 principles: morality, kindness and compassion, tolerance, right speech, right wayama, equanimity, and wisdom. Local development is a process that aims to make a community or local area prosper in various fields. with the cooperation of all sectors in the community. Santitham: It is a principle that leads to peace in society. Both at the individual level and society, which is important for local development in many aspects, the principles of Santidhamma are therefore important in local development. Because it will help promote peaceful coexistence. free from conflict and can create deep understanding in all dimensions of development, especially promoting kindness, compassion, and acceptance of differences. In conclusion, Santitham is an important guideline that can be applied in local development. Reducing conflict strengthens reconciliation and promotes sustainable development. Therefore, the government sector, regional organizations, and citizens should work together to use the principles of Santidhamma as a guideline for living life and managing communities. to bring about peace and sustainable progress.

บทนำ

นยุคปัจจุบันการพัฒนาท้องถิ่นไม่อาจมุ่งเน้นเพียงแค่การเติบโตทางเศรษฐกิจหรือการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพเท่านั้น หากแต่ต้องให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนในชุมชนด้วย "สันติธรรม" (Peace/Peacefulness) จึงถือเป็นรากฐานและเงื่อนไขที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เมื่อท้องถิ่นปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือความเหลื่อมล้ำ ประชาชนย่อมมีความมั่นคงในชีวิต มีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ และสามารถร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนได้อย่างเต็มศักยภาพ (Galtung, 1996) ทั้งนี้ สันติธรรมในระดับท้องถิ่นไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การไม่มีสงครามหรือความรุนแรงเชิงกายภาพ (Negative Peace) เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการสร้างโครงสร้างสังคมที่มีความยุติธรรม เท่าเทียม และการเคารพความหลากหลาย (Positive Peace) ซึ่งช่วยลดรากเหง้าของความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันพระปกเกล้า, 2562)

การประยุกต์ใช้สันติธรรมในการพัฒนาท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาสังคม และประชาชนทั่วไป กระบวนการประชาธิปไตยแบบร่วมมือ (Collaborative Governance) และกระบวนการสันติวิธี เช่น การสานเสวนา (Dialogue) การจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง และการนำหลักศาสนาหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่างมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมานฉันท์และความเข้มแข็งภายในชุมชน (Wallensteen, 2018; สุริชัย หวันแก้ว, 2561) เมื่อสันติธรรมถูกบูรณาการเข้ากับกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น จะส่งผลให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานราก อันนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 16 ว่าด้วยเรื่องสังคมสงบสุข ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง (United Nations Development Programme [UNDP], 2020) บทความนี้จึงมุ่งศึกษาและนำเสนอแนวทางการนำหลักสันติธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และเป็นสุขร่วมกันอย่างแท้จริง

สันติธรรม หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสงบสุข ทั้งในระดับบุคคล สังคม และโลก ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง และความทุกข์ ซึ่งคำว่า *"สันติ"* หมายถึง ความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้ง และ *"ธรรม"* หมายถึง หลักคำสอนหรือกฎแห่งความเป็นจริง ดังนั้น สันติธรรม จึงหมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสงบสุขทั้งภายในจิตใจและในสังคม องค์ประกอบสำคัญของสันติธรรม ประกอบไปด้วย 7 หลักธรรม คือ หลักศีลธรรม, เมตตาและกรุณา, ขันติ, สัมมาวาจา, สัมมาวายามะ, อุเบกขา, และปัญญา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่นำไปสู่ความสงบสุขในสังคม (พระธรรมปิฎก, 2543) การพัฒนาท้องถิ่นคือกระบวนการที่มุ่งให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในชุมชน ในขณะที่ สันติธรรม

เป็นหลักธรรมที่มุ่งไปสู่ความสงบสุขในสังคม ทั้งในระดับบุคคลและสังคมใหญ่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นในหลายๆ ด้าน ซึ่งมีความหมาย และความสำคัญ ดังนี้

ความหมายของสันติธรรม

สันติธรรม หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสงบสุข ทั้งในระดับบุคคล สังคม และโลก ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง และความทุกข์ หลักสันติธรรมประกอบไปด้วย

1. ศีลธรรม คือการประพฤติดี ปฏิบัติตามศีล 5 หรือหลักคุณธรรม หลักศีลธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่ช่วยกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้เป็นไปในทางที่ดีงาม โดยมีพื้นฐานมาจากคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเมตตา ความรับผิดชอบ และความมีวินัย การพัฒนาท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผู้นำที่ยึดมั่นในศีลธรรมจะสามารถบริหารงานด้วยความโปร่งใสและเป็นธรรม ส่งผลให้ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564ก) ซึ่ง หลักศีลธรรม มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน โดยสามารถเชื่อมโยงได้ในมิติต่างๆ เช่น

1.1 ความซื่อสัตย์และโปร่งใส ในการพัฒนาท้องถิ่นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่โปร่งใส ปราศจากคอร์รัปชัน ผู้นำชุมชนและประชาชนต้องยึดมั่นในความซื่อสัตย์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564-)

1.2 ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม บุคคลในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น การรักษาความสะอาด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบและน่าอยู่ (พระธรรมปิฎก, 2543)

1.3 การใช้ทรัพยากรอย่างมีจริยธรรม ในการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะ การอนุรักษ์ป่าไม้ และการใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า หลักศีลธรรมช่วยให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ (UNESCO, 2017)

2. เมตตา และกรุณา เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น เมตตา (Loving-kindness) หมายถึง ความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยไม่มีเงื่อนไข กรุณา (Compassion) หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ และพร้อมที่จะช่วยเหลือ มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น เช่น ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน เมื่อประชาชนมีเมตตาต่อกัน จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กรุณาทำให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ พร้อมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น โครงการช่วยเหลือผู้สูงอายุหรือผู้พิการ ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้บริหารท้องถิ่นที่มีเมตตาและกรุณาจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาสวัสดิการ

การศึกษา และสาธารณูปโภค เพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีขึ้น ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ การนำหลักกรุณามาใช้ช่วยให้เกิดนโยบายที่คำนึงถึงคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น เกษตรกร คนยากจน และแรงงานในท้องถิ่น ช่วยสร้างสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมื่อคนในชุมชนมีเมตตาต่อกัน จะเกิดการแบ่งปันและช่วยเหลือกันในยามจำเป็น เช่น การร่วมกันพัฒนาวัด โรงเรียน หรือแหล่งน้ำในชุมชน หลักเมตตาและกรุณามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและลดความขัดแย้งในสังคม (พระธรรมปิฎก, 2543)

3. ขันติ (ความอดทน) หมายถึง ความอดทน อดกลั้น และความเพียรพยายาม ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคม ในบริบทของการพัฒนาท้องถิ่น ขันติ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถเผชิญกับปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากในชุมชนท้องถิ่นมีผู้คนที่มีความเชื่อ วัฒนธรรม และความเห็นที่แตกต่างกัน การมีขันติช่วยให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และร่วมมือกันพัฒนา การพัฒนาท้องถิ่นต้องเผชิญกับปัญหาหลายด้าน เช่น ความยากจน ทรัพยากรจำกัด และความขัดแย้ง การมีขันติช่วยให้ผู้นำชุมชน และประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาด้วยความอดทน และความพยายาม ขันติเป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ชุมชนสามารถเผชิญกับความขัดแย้งและอุปสรรคในการพัฒนาได้อย่างมีสติและปัญญา (พระธรรมปิฎก, 2543) การนำหลักสันติธรรม เช่น เมตตา กรุณา และขันติ มาใช้ในระดับชุมชน จะช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (สุชาติ, 2562)

4. สัมมาวาจา (การพูดดี) หมายถึง การพูดที่ถูกต้อง ชอบธรรม และสร้างสรรค์ อัน ประกอบด้วย (พระธรรมปิฎก, 2543)

4.1 การไม่พูดเท็จ คือการพูดความจริง ไม่หลอกลวง

4.2 การไม่พูดส่อเสียด คือการไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยก

4.3 การไม่พูดคำหยาบ คือการใช้ถ้อยคำสุภาพ ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

4.4 การไม่พูดเพ้อเจ้อ คือการพูดในสิ่งที่มีสาระ สร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์

สัมมาวาจามีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในฐานะที่การสื่อสารที่ดีมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น โดยสัมมาวาจาสามารถส่งเสริมการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เช่น เสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน การใช้วาจาที่สุภาพ สร้างสรรค์ และให้เกียรติกัน ช่วยลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างคนในท้องถิ่น ผู้นำชุมชนที่มีสัมมาวาจาจะสามารถสร้างความไว้วางใจจากประชาชน และนำพาการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การพูดจูงใจในเชิงบวกทำให้ประชาชนเกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน เช่น การรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม หรือการร่วมมือพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หากคนในชุมชนใช้คำพูดที่ดีและไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยก จะช่วยลดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง และเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความปรองดอง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565)

5. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาวายามะ หรือ ความเพียรชอบ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งหมายถึง ความเพียรพยายามในการทำความดี ละเว้นความชั่ว และพัฒนาตนเอง

อย่างต่อเนื่อง ในบริบทของการพัฒนาท้องถิ่น หลักสัมมาวายามะสามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของชุมชนได้ดังนี้

5.1 ความเพียรในการป้องกันความเสื่อมเสีย (สังวรปธาน) หมายถึง การป้องกันไม่ให้สิ่งที่เป็นอันตรายหรือเป็นภัยต่อท้องถิ่นเกิดขึ้น เช่น การส่งเสริมจริยธรรมในการบริหารงานท้องถิ่น การเฝ้าระวังปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษ ขยะ และการบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติ

5.2 ความเพียรในการละสิ่งที่เป็นโทษ (ปหานปธาน) หมายถึง ความพยายามกำจัดสิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้ว เช่น แก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน กำจัดการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงานท้องถิ่น ลดปัญหายาเสพติด อาชญากรรม และพฤติกรรมเสี่ยงในชุมชน

5.3 ความเพียรในการสร้างกุศล (ภาวนาปธาน) หมายถึง การพยายามสร้างความดีและพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้า เช่น สนับสนุนโครงการเพื่อการศึกษาของเยาวชน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา ไฟฟ้า เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน โดยสนับสนุนอาชีพและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

5.4 ความเพียรในการรักษาความดีที่มีอยู่แล้ว (อนุรักขนาปธาน) หมายถึง การรักษาสิ่งดีงามที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม และสมุนไพรพื้นบ้าน รักษาสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น การปลูกป่า การลดใช้พลาสติก และการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2543)

6. อุเบกขา (ความวางเฉยอย่างมีปัญญา) หมายถึง ความวางเฉยอย่างมีปัญญา หรือ การวางใจเป็นกลาง โดยไม่เอนเอียงไปตามอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว แต่เป็นการใช้เหตุผลและความเป็นธรรมในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หลักอุเบกขาสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นในหลายมิติ ดังนี้

6.1 การบริหารจัดการที่เป็นธรรม ผู้นำชุมชนต้องใช้หลักอุเบกขาในการตัดสินใจ โดยไม่ลำเอียงหรือเลือกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการพัฒนาชุมชน

6.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาท้องถิ่นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ โดยไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก

6.3 ลดความขัดแย้งในชุมชน อุเบกขาช่วยให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างเป็นกลาง และพิจารณาปัญหาบนพื้นฐานของข้อมูลและความเป็นจริง

6.4 การพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อมีการใช้ปัญญาและความเป็นกลางในการพัฒนา จะช่วยให้เกิดนโยบายที่เป็นธรรม ไม่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (พระธรรมปิฎก, 2543)

7. ปัญญา (ความรู้แจ้งเห็นจริง) หมายถึง การมีความเข้าใจ และปฏิบัติในเรื่องของความรู้ ความเข้าใจ และการตัดสินใจที่ถูกต้องเพื่อส่งเสริมให้เกิดผลดีในสังคม โดยไม่ยึดมั่นในความคิดเห็นส่วนตัวหรืออารมณ์ที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง การใช้หลักธรรมปัญญาในทางพระพุทธศาสนาเป็นการใช้ปัญญาในการ

พิจารณา และเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างถ่องแท้ ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติ รู้จักแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง และสามารถตัดสินใจในทางที่ถูกต้อง และเหมาะสม ในการพัฒนาท้องถิ่น หลักธรรมปัญญามีความสำคัญในการสร้างความร่วมมือ และพัฒนาการอย่างยั่งยืน โดยการใช้ความรู้ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นนั้น ๆ (พระธรรมปิฎก, 2543) สามารถเชื่อมโยงหลักปัญญากับการพัฒนาท้องถิ่นได้ดังนี้

7.1 การใช้ปัญญาในการตัดสินใจ หลักปัญญาช่วยให้ผู้นำชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตัดสินใจโดยไม่ยึดติดกับอารมณ์หรือความขัดแย้ง โดยใช้ข้อมูล และความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น

7.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การพัฒนาท้องถิ่นที่ดีต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน ซึ่งการมีอปัญญาช่วยให้แต่ละฝ่ายรับฟังความคิดเห็นกันและกัน สร้างสันติสุขในการทำงานร่วมกัน

7.3 การบริหารทรัพยากรอย่างมีสติ ปัญญาช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือมนุษย์ ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ก่อให้เกิดปัญหาภายหลัง

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาท้องถิ่น หลักธรรมปัญญา มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะปัญญาจะช่วยให้ผู้นำและประชาชนสามารถมองเห็นความเป็นจริง เข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของท้องถิ่น รวมถึงรู้จักวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีเหตุผลและยั่งยืน โดยการใช้ปัญญานี้จะช่วยให้กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นไม่เน้นเพียงการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงการพัฒนาทางสังคมและจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ปัญญาจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์ และวางแผนการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ดี (พระธรรมปิฎก, 2543)

หลักการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่นหมายถึงกระบวนการส่งเสริมและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หลักการสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นมีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) การพัฒนาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งรวมถึงการมีสิทธิแสดงความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ และการดำเนินโครงการพัฒนาในระดับท้องถิ่น (Arnstein, 1969) การมีส่วนร่วมช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และส่งเสริมความยั่งยืนในการพัฒนา

2. การพัฒนาตามศักยภาพของท้องถิ่น (Local Capacity Development) การพัฒนาท้องถิ่นต้องสอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร และวัฒนธรรมของพื้นที่ เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน หรือการส่งเสริมอุตสาหกรรมในท้องถิ่น (Chambers, 1997)

3. ความยั่งยืน (Sustainability) แนวทางการพัฒนาต้องคำนึงถึงความยั่งยืนใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ คือการส่งเสริมอาชีพ การสร้างรายได้ และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ด้านสังคม คือการลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม คือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Brundtland Commission, 1987)

4. การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) แนวคิดธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารท้องถิ่น โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (UNDP, 1997)

5. การกระจายอำนาจ (Decentralization) การกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปสู่ท้องถิ่นช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (Rondinelli, 1981)

6. การพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) การพัฒนาท้องถิ่นต้องมีมิติที่หลากหลาย ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการบูรณาการแนวทางต่างๆ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน (Todaro & Smith, 2015)

สรุปได้ว่า การพัฒนาท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม ความยั่งยืน ธรรมาภิบาล การกระจายอำนาจ และการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตที่มั่นคง และยั่งยืนในระยะยาว และหลักการของสันติธรรมมีความเหมาะสมในบริบทการพัฒนาท้องถิ่น

ความสำคัญของสันติธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่นนั้นไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยการสร้างสังคมที่สงบสุข โดยที่ สันติธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมต่างๆ เช่น เมตตา ขันติ สัมมาวาจา และปัญญา จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาให้ท้องถิ่นมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน การส่งเสริมความเข้าใจและความสามัคคี สันติธรรมช่วยส่งเสริมความเข้าใจระหว่างผู้คนในชุมชน ลดความขัดแย้งและแบ่งแยกทางความคิด การมีเมตตาและกรุณาจะทำให้เกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา การสร้างสังคมที่มีความสงบ เมื่อสังคมมีความสงบและไม่เกิดความรุนแรง ย่อมส่งผลดีต่อการพัฒนา ทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสาธารณสุข การบำรุงรักษาและรักษาความสงบในชุมชนจะช่วยให้การพัฒนาท้องถิ่นดำเนินไปอย่างราบรื่น การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เมื่อประชาชนยึดมั่นในหลักสันติธรรม จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยการร่วมมือกันพัฒนาโครงการต่างๆ โดยมีความรักและความเมตตาต่อกัน เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลในโครงการพัฒนาชุมชน การลดปัญหาความยากจนและการขัดแย้ง สันติธรรมช่วยลดปัญหาความยากจนและความขัดแย้งในสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาท้องถิ่น การสร้างจิตสำนึกที่ดีจะช่วยลดการทุจริตและสร้างความโปร่งใสในการพัฒนา การเชื่อมโยงสันติธรรมกับการพัฒนาท้องถิ่น การใช้หลักสันติธรรมในการพัฒนาท้องถิ่นจึงเป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้แก่การ

พัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่เพียงแค่การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ และสังคมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสงบสุข

สภาพปัญหาการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาท้องถิ่นหมายถึงกระบวนการปรับปรุงและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่หนึ่ง ๆ โดยการพัฒนาในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ในหลายพื้นที่ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการที่อาจขัดขวางการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น ความขัดแย้งในชุมชน ความยากจน การขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน การขาดการพัฒนาทักษะของคนในชุมชน หรือแม้กระทั่งปัญหาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย เหล่านี้คือสภาพปัญหาที่จำเป็นต้องใช้หลักสันติธรรม

1. ความขัดแย้งในชุมชน ในบางท้องถิ่นมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนในชุมชน เช่น ความขัดแย้งทางการเมือง หรือการแบ่งแยกทางสังคม ซึ่งการใช้หลักสันติธรรม เช่น เมตตาและกรุณา สามารถช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันได้

2. การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในหลายกรณีการพัฒนาท้องถิ่นอาจไม่มีการมีส่วนร่วมจากประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง ซึ่งการมีปัญญาและการฟังเสียงจากชุมชนที่แท้จริง สามารถช่วยให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืนและตรงกับความต้องการของคนในพื้นที่

3. ปัญหาความยากจนและความไม่เสมอภาค ในบางท้องถิ่นมีประชากรจำนวนมากที่ยังคงอยู่ในสภาพความยากจน หลักสันติธรรมสามารถช่วยสร้างความเห็นใจ และการกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม ซึ่งทำให้การพัฒนาท้องถิ่นสามารถทำได้อย่างยั่งยืนและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

4. ปัญหาสิ่งแวดล้อม การทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนามักเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่ขาดการจัดการที่ดี หลักอุเบกขา และการมีปัญญาสามารถช่วยให้คนในชุมชนมองเห็นความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2563)

หลักสันติธรรมจึงมีความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากมันช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปราศจากความขัดแย้ง และสามารถสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งในทุกมิติของการพัฒนา โดยเฉพาะการส่งเสริมความเมตตา ความกรุณา และการยอมรับในความแตกต่าง

กรณีศึกษาการนำสันติธรรมมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น

มีนักวิชาการได้ศึกษาการนำหลักสันติธรรมไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นอาทิเช่น วิลาวัณย์ รตจีน ได้ศึกษาการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมบทบาทนักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลางอำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 กับบทบาทนักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และระดับบทบาทนักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนฯ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสังคหวัตถุ 4 กับบทบาท

นักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนฯ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การบูรณาการตามหลักธรรม พบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) ทาน การให้ 2) ปิยวาจา การรู้จักพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน 3) อัตถจริยา การรู้จักเกื้อกูลกัน 4) สมานัตตตา รู้จักการวางตัวสม่ำเสมอ ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในน้ำใจของผู้อื่นในการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน ช่วยเหลือคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จะช่วยขัดเกลา และขจัดความขัดแย้ง สร้างความรักความสามัคคีให้เกิดในชุมชน ทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (วิลาวัณย์ รตจีน, 2567) และการวิจัยของประทิน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี, และ พระมหาพรชัย สิริวโร (2561) ได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม พบว่า การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามแนวคิดศาสตร์สมัยใหม่ควรได้รับการส่งเสริมทั้งด้านครอบครัว, การศึกษา**,** เศรษฐกิจ, สังคม และการเมือง และหลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี ด้านครอบครัว คือ หลักพรหมวิหาร 4 หลักฆราวาสธรรม 4 และหลักทิศ 6 ด้านการศึกษา คือ หลักไตรสิกขา และหลักพาหุสัจจะ ด้านเศรษฐกิจ คือ หลักทิฏฐิธัมมิกัตถะ ด้านสังคม คือหลักสังคหวัตถุ 4 หลักสาราณียธรรม 6 และด้านการเมือง คือ หลักอปริหานิยธรรม และหลักอคติธรรม รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม พบรูปแบบที่เรียกว่า “LPD Model for Women” อันประกอบด้วย 1) Learning Step (ขั้นเรียนรู้) คือ การส่งเสริมโลกแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) Practice Step (ขั้นปฏิบัติ) คือ การส่งเสริมให้สตรีได้แสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามบทบาทหน้าที่ทั้งส่วนตัว และสังคม 3) Development Step (ขั้นพัฒนา) คือ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อให้มีพลังยิ่งขึ้นด้วยการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตนเองในทางที่ดีงาม และนำพาชุมชนให้เจริญเข้มแข็งและยั่งยืน พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง (ประทิน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี, และ พระมหาพรชัย สิริวโร, 2561)

สรุปได้ว่า การนำหลักสันติธรรมมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นช่วยสร้างความสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมศักยภาพของประชาชน ทั้งในระดับนักการเมืองท้องถิ่น และกลุ่มสตรี ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนและสงบสุข

แนวทางการประยุกต์ใช้สันติธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

สันติธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบหลัก 7 ประการ ได้แก่ ศีลธรรม, เมตตาและกรุณา, ขันติ, สัมมาวาจา , สัมมาวายามะ, อุเบกขา, และปัญญา ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นได้ ดังนี้

1. หลักศีลธรรม (Morality) ควรส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในภาครัฐและประชาชน โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชุมชนยึดหลักความซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบต่อสังคม จัดกิจกรรมอบรมจริยธรรมในโรงเรียน วัด และสถานที่ราชการ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับประชาชน (Bhikkhu Bodhi, 2000)

2. เมตตาและกรุณา (Loving-kindness & Compassion) ควรพัฒนาชุมชนโดยคำนึงถึงความเป็นอยู่ของประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก และผู้พิการ ส่งเสริมโครงการช่วยเหลือทางสังคม เช่น การให้ทุนการศึกษา และการจัดตั้งศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อสร้างสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Harvey, 2007)

3. ขันติ (Patience) ควรสนับสนุนการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนด้วยแนวทางสันติวิธี อดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง และใช้การเจรจาแทนความรุนแรง จัดตั้งกลไกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านหรือเทศบาล เพื่อให้ประชาชนมีช่องทางในการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ (Gethin, 1998)

4. สัมมาวาจา (Right Speech) ควรรณรงค์ให้ประชาชนใช้วาจาที่สุภาพ สร้างสรรค์ และหลีกเลี่ยงคำพูดที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น ข่าวลวงหรือวาทกรรมแห่งความเกลียดชัง ฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นให้ใช้วาทศิลป์ที่สร้างสรรค์ในการสื่อสารกับประชาชน (Rahula, 1974)

5. สัมมาวายามะ (Right Effort) ควรส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา สนับสนุนโครงการที่กระตุ้นให้ประชาชนมีความพากเพียรในการประกอบอาชีพ และสร้างเศรษฐกิจที่เข้มแข็งภายในชุมชน (Keown, 1996)

6. อุเบกขา (Equanimity) ควรสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการกระจายทรัพยากรและโอกาสอ ย่างเสมอภาค ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มที่มักถูกละเลย เช่น ชนกลุ่มน้อย และสตรี (Harvey, 2013)

7. ปัญญา (Wisdom) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาและความรู้ เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้เหตุผลและตัดสินใจอย่างมีสติปัญญา จัดอบรมด้านสันติศึกษาและจริยธรรมให้กับผู้นำท้องถิ่นเพื่อให้พวกเขาสามารถบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล (Gombrich, 1988)

สรุปได้ว่า แนวทางการประยุกต์ใช้สันติธรรมในการพัฒนาท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ในหลายมิติ ทั้งในด้านการบริหารชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจ และการบริหารภาครัฐ หากสามารถนำหลักธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม จะช่วยสร้างสังคมที่สงบสุข ยั่งยืน และเจริญก้าวหน้าทั้งในเชิงวัตถุและจิตใจ

องค์ความรู้ใหม่

แนวคิดการนำหลักสันติธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน โดยสันติธรรมมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ ศีลธรรม, เมตตาและกรุณา, ขันติ,

สัมมาวาจา, สัมมาวายามะ, อุเบกขา, และปัญญา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้ในทุกด้าน กล่าวคือ

1. ด้านศีลธรรม ช่วยส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่ประชาชนและผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์และธรรมาภิบาล

2. ด้านเมตตา และกรุณา ช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนโดยคำนึงถึงความเป็นอยู่ของกลุ่มเปราะบาง และส่งเสริมความสามัคคี

3. ด้านขันติ ใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขข้อขัดแย้งภายในชุมชน และส่งเสริมความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง

4. ด้านสัมมาวาจา สนับสนุนการใช้วาจาที่สร้างสรรค์ ลดการใช้วาจาสร้างความแตกแยกในสังคม

5. ด้านสัมมาวายามะ ส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นความเพียรพยายามและการมีส่วนร่วมของประชาชน

6. ด้านอุเบกขา สนับสนุนความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการกระจายทรัพยากรและโอกาสในชุมชน

7. ด้านปัญญา ส่งเสริมการศึกษาและการใช้ปัญญาในการตัดสินใจของผู้นำและประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปโดยรวม สันติธรรมเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างความสมานฉันท์ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และประชาชน ควรร่วมมือกันใช้หลักสันติธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและบริหารชุมชน เพื่อให้เกิดความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ประทิน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี, และ พระมหาพรชัย สิริวโร. (2561). รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., 6*(4), 1334–1346.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. มูลนิธิธรรมทาน.

วิลาวัณย์ รตจีน. (2567). การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมบทบาทนักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลางอำเภอสอง จังหวัดแพร่. *วารสารปัญญา, 31*(3), 90-98.

สถาบันพระปกเกล้า. (2562). *สันติวิธีกับการบริหารจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย*. สำนักพิมพ์สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564ก). *แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล*. สศช.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564ข). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. https://www.nesdc.go.th

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2565). *หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับสันติภาพโลก*. https://www.onab.go.th

สำนักงานพัฒนาชุมชน. (2563). แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: การใช้หลักธรรมในกระบวนการพัฒนา. สำนักพิมพ์รัฐสภา.

สุชาติ วรรณรัตน์. (2562). *สันติธรรมกับการบริหารท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริชัย หวันแก้ว. (2561). *การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนกับกระบวนการสันติภาพฐานราก*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216-224.

Bhikkhu Bodhi. (2000). *The noble eightfold path: Way to the end of suffering*. Buddhist Publication Society.

Brundtland Commission. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.

Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. Intermediate Technology Publications.

Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. SAGE Publications.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism*. Oxford University Press.

Gombrich, R. (1988). *Theravāda Buddhism: A social history from ancient Benares to modern Colombo*. Routledge.

Harvey, P. (2007). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices*. Cambridge University Press.

Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhist ethics: Foundations, values and issues*. Cambridge University Press.

Keown, D. (1996). *Buddhism: A very short introduction*. Oxford University Press.

Rahula, W. (1974). *What the Buddha taught*. Grove Press.

Rondinelli, D. A. (1981). Government decentralization in comparative perspective. *International Review of Administrative Sciences, 47*(2), 133-145.

Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015). *Economic development* (12th ed.). Pearson.

UNESCO. (2017). *Ethics for sustainable development*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

United Nations Development Programme (UNDP). (1997). *Governance for sustainable human development: A UNDP policy document*. United Nations Development Programme.

United Nations Development Programme (UNDP). (2020). *Goal 16: Peace, justice and strong institutions*. https://www.undp.org/sustainable-development-goals/peace-justice-and-strong-institutions

Wallensteen, P. (2018). *Understanding conflict resolution* (5th ed.). SAGE Publications.